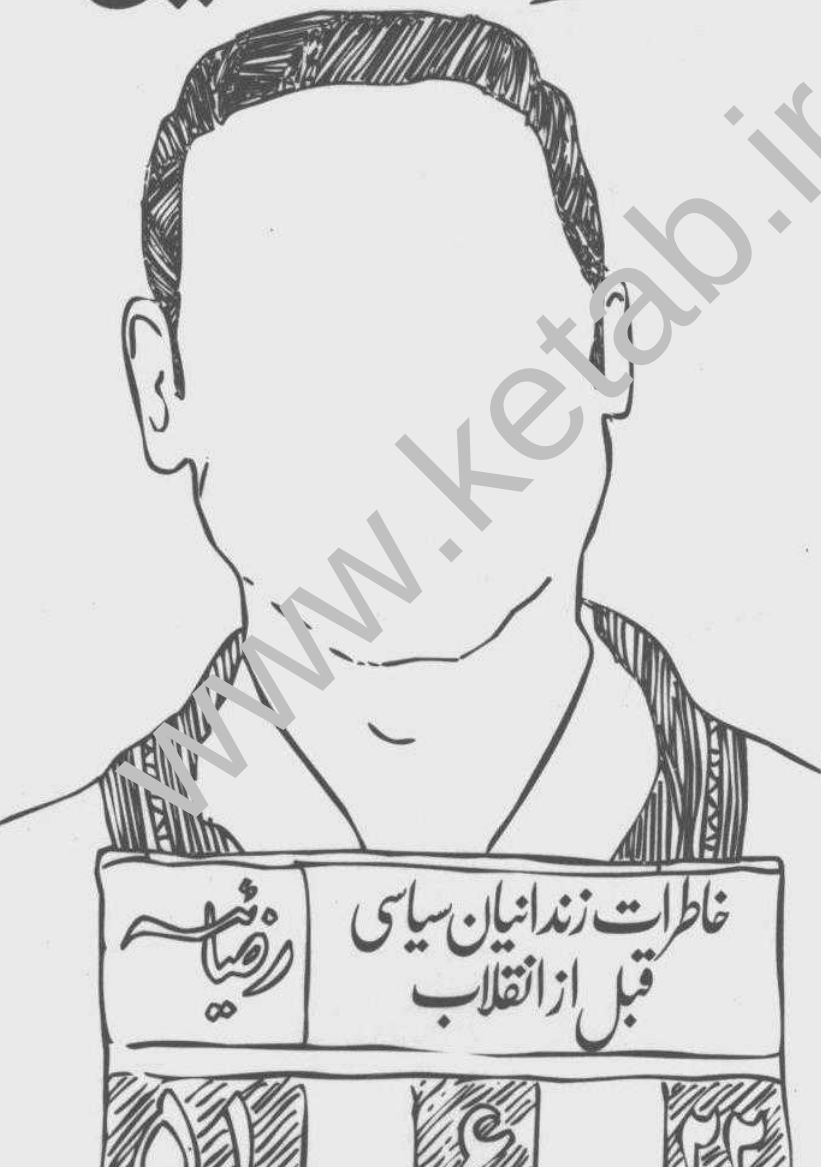

تأثر سیاسی

نویسنده:
حسین غفاری

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه های هنری)

دفتر فرهنگ و مطابع، اداره پنداری، مرکز اسنادی / آذربایجان شریف

تارهایی

خاطرات زندانیان سیاسی قبل از انقلاب آرمینه

نویسنده: حسین غفاری

طراح جلد: امیر نجفی

چاپ، محلی و انوگرافی: واژه پرداز اندیشه، چاپ اندیشه

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۵۴۵-۱-۳

رشته: غفاری، حسین، ۱۳۴۵ -

عنوان: تارهای: خاطرات زندانیان سیاسی قبل از انقلاب

ارائه: احمد تدوین و نگارش حسین غفاری

موضوعات: تهران شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص. مصور (بخشی رنگی)، نقشه (رنگی).

جدول، عکس، نقش، نمونه.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۵۴۵-۱-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص ۱۳ - ۴۰. همچنان به صورت زیر نویس.

موضوع: زندانیان سیاسی -- ایران -- روم -- خاطرات

موضوع: Political prisoners -- Iran -- Azromiyeh -- Diaries

موضوع: شکنجه و آزار -- ایران

موضوع: Torture -- Iran

موضوع: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷. زندانیان و زندانیان

-- خاطرات

موضوع: Ira. -- Hist. -- Pahlavi, 1941 - 1978 -- Prisons and

Prisoners -- Diaries

شابک افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ت ۷ غ / ۱۵۴۴ DSR

رده بندی دیویی: ۹۵۵ / ۰۸۲۴۰۹۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۴۳۸

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشیدیت، پلاک ۲۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵، تلفن: ۶۱۹۴۲، سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز پژوهش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳، فکس: ۶۶۴۶۹۵۱

www.sorehmehr.ir

نقل و چاپ نوشته ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

فهرست

۷	پیش‌گفتار
۱۱	مقدمه
۱۹	عبدالعلی غفاری
۳۷	علی خادم علما
۷۹	محمد اسدی خانشان
۸۳	محمد فائزی
۹۹	علیرضا محدودی زمان
۱۰۵	علیرضا قلیراده
۱۲۹	سید بهرام آذرافروز
۱۴۵	هوشنگ اکبری سردرودیان
۱۵۳	رحیم یلعبی
۱۶۱	ضمائم
۱۷۹	منابع
۱۸۳	نمایه

پیش‌گفتار

یکی از توصیه‌هایی که برگزینان علم و فضل همواره برای طالبان راه حق داشته‌اند، مطالعه تاریخ و آشنایی با حوادث گذشته است. گذشته به مثابه چراغ راه آینده، دارای درس‌ها و عبرت‌هایی است که می‌تواند هدایتگر امروز ما باشد. کسی که از تجربیات پیشینیان درس نیاموزد، به واقع خطاها و اشتباهات گذشته را تکرار خواهد کرد. شیوه درس‌آموزی از پیشینیان، شیوه‌ای است که آخرین کاتب آسمانی و پیامبر اعظم (ص) و خاندان مطهرش (ع) بدان تمسک جسته‌اند و خداوند متعال در سوره یوسف، آیه ۱۱۱ می‌فرماید: «لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ» (در سرگذشت آنان درس عبرتی برای صاحبان اندیشه بود). امیرالمؤمنین (ع) در وصیتی که در نهج البلاغه به امام حسن (ع) می‌کنند می‌فرماید: «پسر! احوال امم و ملل و تواریخ را به دقت مطالعه کن و از آن‌ها درس بیاموز!» بعد چنین تعبیری دارند: «پسر! اگر چه عمر محدودی دارم و با امتهای گذشته نبوده‌ام که از نزدیک وضع و حال آن‌ها را مطالعه کرده باشم، اما در آثارشان سیر کردم و در اخبارشان فکر کردم تا آنجا که مانند یکی از خود آن‌ها شدم، آنچنان شده‌ام که

گویی با همه آن جوامع از نزدیک زندگی کرده‌ام.» (نهج البلاغه/۳۱)
چه زیبا گفته‌اند که:

هر که نیاموخت از گذشت روزگار

میچ ناموزد ز هیچ آموزگار

علم تاریخ طی فراز و نشیب‌هایی که فراوی آن بوده، شاهد گسترش شیوه‌های نوین تاریخ‌نگاری است. تاریخ شفاهی مقدمه‌ای بر تاریخ شفاه است و شناخته‌شده‌ترین برنامه ثبت اطلاعات است چرا که مردم با صحنه‌سازان یک جریان تاریخی طرف است، با افرادی که در بطن یک حادثه بوده‌اند. در فرصتی که تاریخ شفاهی در اختیار تاریخ‌نگاران قرار می‌دهد مردم عادی و طبقات پایین دست اجتماع نیز فرصت ثبت تاریخ و ثبت نقش خود، که در به ثمر رسیدن حرکت تاریخی و یا جریانات تاریخی را با تمام وجود درک کرده‌اند را به دست می‌آورند.

یکی از وقایع مهمی که در قرن اخیر جامع اجتماعی را تحت تأثیر شگرف قرار داد انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت آیت‌الله العظمی امام خمینی^(ره) و با تلاش‌ها و جانفشانی مردم ایران اسلامی بود. اهمیت پرداخت و مطالعه وقایع انقلاب اسلامی و پژوهش‌های آن جهت تداوم حرکت انقلاب و زنده ماندن اهداف و آرمان‌های انقلاب در میان نسل‌های آتی از اهمیت بسزایی برخوردار است.

در خلال سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ گروه‌ها و سازمان‌های بسیاری در عرصه سیاسی ایران ظاهر شدند که مدعی رهبری مبارزات بودند و مشی سیاسی یا نظامی خویش را راهی صحیح و اصولی می‌دانستند. بعضی از این گروه‌ها، مبارزه در چارچوب قانون اساسی (در کنار پذیرش نظام شاهنشاهی) را هدف قرار داده بودند و برخی دیگر که

مشي مسلحانه را به عنوان تنها راه براندازی رژیم پهلوی در پيش گرفته بودند، در عمل در برابر ساواک شکست خوردند و از دور مبارزات خارج شدند.

با اين همه در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ مجموعه‌ای از حوادث منجر به انقلاب فراگیر مردمی شد و حکومت پهلوی را سرنگون ساخت. مهم‌تر از آن، بساط نظام شاهنشاهی را در ایران برچید. درباره این رخداد بزرگ، پژوهشگران مباحث فراوانی را در خارج و داخل از کتب مطّاع کردند و در آن‌ها به طور مستقیم و غیرمستقیم به بررسی نقش رسانی افراد و احزاب و طبقات و مکاتب مختلف در سقوط حکومت پهلوی و پیروزی انقلاب اسلامی پرداختند. پرسش اصلی این است که آیا سرنوشت سلسله پهلوی و تغییر نظام شاهنشاهی، مطالبه گروه‌های سیاسی و گروه‌های مختلف اجتماعی بوده و رهبر صرفاً سخن‌گوی این مطالبه بود. یا اینکه این طرح و مبتکر طرح سقوط حکومت پهلوی و تغییر نظام سلطنتی سرشده به مردم و احزاب مختلف را به سوی این هدف رهنمون می‌ساخت.

پاسخ به این سؤال و هزاران سؤال دیگر از اهداف و دلایل اهمیت تحقیق و مطالعه در تاریخ شکوهمند انقلاب اسلامی ایران است. در این راستا دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری حوزه هنری انقلاب اسلامی بستر سازی در جهت تثبیت نقش ادبیات پایداری برای نشر و تبیین ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس در سطح استان، ایجاد جریان‌ات فرهنگی و اجتماعی فعال در استان به منظور باز شناخت و آگاهی بخشی به اتحاد جامعه خصوصاً نسل جوان در مسیر شناخت جریان‌های تاریخی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و همچنین تولید آثار فاخر ارزشی و فرهنگی با موضوع انقلاب اسلامی و دفاع مقدس

را در اولویت سیاست‌های برنامه‌ریزی و اجرایی خود قرار داده است. اهمیت پرداخت موضوعی، استانی، منطقه‌ای و بررسی و تحلیل وقایع انقلاب اسلامی در استان آذربایجان غربی دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری حوزه هنری انقلاب اسلامی آذربایجان غربی را بر آن داشت تا با جمع‌آوری، تحقیق و تدوین خاطرات زندانیان سیاسی قدمی در ثبت و ضبط این خاطرات و نیز شروع حرکتی در زمینه ثبت و ضبط تاریخ شفاهی استان آذربایجان غربی برداشته باشد.

آقای حسین نفاری در جبهه فرهنگی برای حفظ و صیانت از ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی همچون جبهه دفاع مقدس مجاهدت نمود و در ادامه موبود در این راه به تلاش و مبارزه و ممارست مشغول بوده است و در مجموعه‌ات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس اقدام به جمع‌آوری خاطرات و تدوین کتاب نموده است. «عکس‌ها و خاطره‌ها» و «خاطرات مهدی یوسف‌زاده» از مجموعه کارهای ایشان است که از سوی دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری حوزه هنری انقلاب اسلامی آذربایجان غربی به چاپ رسیده است. مجموعه حاضر که به کوشش ایشان با زیر و رو طبع آراسته گشته از جمله مجموعه‌های فاخر و ارزشی تولید شده در دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری حوزه هنری انقلاب اسلامی آذربایجان غربی است. ضمن تقدیر و تشکر فراوان از ایشان و همه عزیزانی که در مراحل مصاحبه و تحقیق و تدوین این کتاب متحمل زحمت شده‌اند، از درگاه ایزد منان آرزوی سلامتی و موفقیت روز افزون آن‌ها را خواستاریم.

دفتر فرهنگ و مطالعات پایداری

حوزه هنری انقلاب اسلامی آذربایجان غربی

مقدمه

تاریخ هر ملتی را افراد همان ملت می‌سازند. برهه‌های تاریخی، مجموعه‌ای از جریاناتی است که به خط ملت و رهبران آن ملت رقم زده می‌شود. در این میان نقش افرادی خاص که تأثیرگذار جریاناتی می‌شوند و بعد، آن جریان رو به رشد گشته و در نهایت به تحولی می‌انجامد از همه خطیرتر می‌باشد. گاه این تحول در داخل نظام حاکم بوده و دست‌اندرکاران حکومتی در پی اقداماتی درست و جامعه را با ایجاد تغییراتی در سیاست، فرهنگ و اقتصاد به سران رشد و تعالی سوق داده و گاه نیز این مسیر رشد، به جای تعالی به سمت انحطاط و تباهی سوق داده می‌شوند. کتاب تاریخ جوامع انسانی نشانه‌گر این تغییرات اجتماعی و سرافرازی و تباهی دولت‌ها و ملت‌هاست. تاریخ ایران نیز از این مقوله استثناء نبوده و کتاب قطور تاریخ اجتماعی ایران سراسیمگی‌ها و سربلندی‌های بسیاری را در خود رقم زده است.

در هنگامه سرافرازی و رشد و تعالی به صورت فطری و منطقی همگان جز اندک جماعتی که دنیا و مطامع دنیوی‌شان محدود می‌شود، بقیه همراه و همگام این مسیر می‌شوند. اما آنگاه که دنیاپرستان و

زیاده‌خواهان و انحصارگرایان بر جان و مال و دین ملت حکمرانی می‌کنند بسیاری از آزادمردان و زنان آن دیار رو به هدایت‌گری و آگاه سازی جامعه روی آورده و در مقابل چرخ افتاده در سرایشی سقوط و انحطاط ایستادگی می‌کنند و مردم را در این مسیر همراه خود می‌سازند. در از انتظار نخواهد بود که حاکمان وقت چنین دولت‌هایی، این حرکت را ابرنرفته و به سرکوب چنین اقداماتی دست بزنند.

انقلاب اسلامی ایران از این لحاظ که نه تنها یک ملت را متحول ساخت و در مقابل حکومتی خودکامه به پیروزی رساند، بلکه از این جهت که تحول بزرگ در اندیشه بشری برای رهایی از خوی استکباری ایجاد نمود، قطعه روشن تاریخ جوامع انسانی است.

انقلاب اسلامی ایران که در ۲۲ بهمن سال ۱۳۵۷ به بار نشست حاصل ایثارگری‌ها و تلاش جوانان بسیاری بود که در این راه قدم گذاشتند. بی‌شک نقش بی‌بدیل و زعامت حضرت آیت‌الله العظمی امام خمینی^(ره) در بیداری و هدایت نسل جوان و مقابله با ظلم و استثمار و استکبار، چون خورشیدی در کنار ستارگان آسمان ایران است. چه اینکه دسته‌جات و گروه‌ها و جریان‌های سیاسی دیگری در این مبارزه وارد شده بودند و با نگاه خود و باورهایی که داشتند در مبارزه با نظام ماکم هم مسیر انقلاب اسلامی بودند و در این راه بسیاری شهید، جان از دست دادند. نیز اسیر زندان‌های مخوف ساواک شده و شکنجه‌های بسیار دیدند. حدیث انقلاب بارها و بارها از زبان توده‌های مختلف مردم بازگو شده و کتاب‌های متعددی در این زمینه به رشته تحریر درآمده است. از کتاب خاطرات گرفته تا کتاب عکس و نقد و تحلیل. حتی این واقعه عظیم از چشم منتقدان و نویسندگان و تحلیل‌گران خارجی نیز به دور نمانده و از منظر دیگران نیز به انقلاب و رهبری نگاه شده است. مراکز

و مؤسساتی نیز به صورت رسمی و غیر رسمی برای تدوین تاریخ انقلاب از دریچه‌های گوناگون اقدام نموده‌اند که در این میان می‌توان به: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، دفتر مطالعات و تدوین تاریخ ایران و دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری اشاره نمود.

برخی از این مراکز اقدام به کلی‌گویی در مورد انقلاب پرداخته و برخی نیز وقف انقلاب اسلامی و نحوه شکل‌گیری آن را به صورت منطقه‌ای و استانی مورد بررسی قرار داده‌اند و یا افراد مؤثر در انقلاب را به تصویر کشیده است. از جمله آن‌ها می‌توان به نمونه‌های زیر (با یک مثال) اشاره نمود:

- (اشخاص مؤثر در انقلاب) زندگی و مبارزات آیت‌الله مشکینی
- (گروه‌ها) تاریخ شفاهی جامعه‌ی روحانیت - ارز تهران
- (مناطق) انقلاب اسلامی در ورامین
- (مراکز) تاریخ شفاهی مسجد ارک
- (نگاه تحلیلی) درآمدی بر انقلاب اسلامی ایران
- (وقایع) کودتای شب: نگاهی به کودتای نظامی پایگاه سبزه بوی موزه همدان
- (گاهشماری انقلاب) هفت هزار روز تاریخ ایران و انقلاب اسلامی
- (گاهشماری انقلاب «منطقه‌ای») تقویم تاریخ خراسان از مشروطه تا انقلاب اسلامی
- (اسناد) یاران امام به روایت اسناد ساواک؛ شهید حجت‌الاسلام سید عبدالکریم هاشمی نژاد
- و...

جمع آوری «خاطرات زندانیان سیاسی ارومیه» در قبل از انقلاب، نگاهی جمعی به وقایع انقلاب و شکل گیری و افراد مؤثر در آن به صورت منطقه‌ای و متأثر از مرکز (تهران) بوده تا به کمک شاهدان عینی، این تحول تاریخی عظیم را به ثبت برسانند. این رسالت تاریخی همچنان بر دوش مراکز و مؤسسات انقلابی است تا قبل از آنکه این شاهدان چهره در نقاب خاک کشند، اقدام به جمع آوری روایت، مسدودات، مدارک آنان نماید. بسیاری از اسناد شهربانی و ساواک استان بدون بررسی و موضوع‌بندی به بایگانی‌هایی سپرده شده که شاید تا سال‌ها نتوان به آن‌ها دسترسی پیدا کرد. لکن اسناد زنده هم اینک در دسترس بوده و می‌توان به ثبت تاریخ شفاهی آنان که شاهد و ناظر و گاه عامل به ثبت رسیده‌اند اقدام نمود. تاریخ شفاهی یکی از شیوه‌های پژوهش در تاریخ است که به شرح و شناسایی وقایع، رویدادها و حوادث تاریخی بر اساس دیدگاه‌ها، شنیده‌ها و عملکرد شاهدان، ناظران و فعالان آن ماجرایی می‌پردازد. هرچند برخی از این افراد در قبل از انقلاب به شهادت رسیدند یا از رفائی را وداع گفتند و عده‌ای دیگر نیز در حادثه‌های بعد از انقلاب به شهادت رسیدند. شهیدانی چون بابا ساعی و مجید جعفری بزرگ‌آباد در قبل از انقلاب طعم زندان را چشیدند و بعد از انقلاب نیز در راه حفظ آن سازمان جبهه شده و در نهایت به شهادت رسیدند. افراد دیگری چون شهیدان باکری (مهدی و حمید) نیز در راه پیروزی انقلاب زحمات زیادی را متحمل و زیر نظر ساواک بودند هرچند هوشیاری و مراقبت آن‌ها مانع از زندانی شدن آنان شد اما، «علی» دیگر برادرشان در سال ۵۱ به دست ساواک اعدام شد.

مجموعه حاضر، بخشی از تاریخ انقلاب اسلامی شهر ارومیه است که

از زبان تنی چند از زندانیان سیاسی به بند قلم کشیده شده است. این افراد با گرایش‌های مختلف سیاسی بخشی از فعالیت‌های مذهبی و سیاسی و افراد مؤثر در آن زمان و نحوه آشنایی خود را با آنان بیان نموده‌اند. تاریخ انقلاب در شهر ارومیه در نشریات و سایت‌های اینترنتی به صورت پراکنده بیان شده و در دو کتاب خاطرات «حجت‌الاسلام حسن» و «آیت‌الله قرشی» که به همت مرکز اسناد انقلاب اسلامی منتشر شده و در یک کتاب دیگر به نام «پیر پیشگام» که خاطرات پیر انقلاب «حاج» میرزا فاضل‌حیو است مطالبی ذکر شده، اما از زندانیان سیاسی حرفی به میان نیامده و در قالب کتاب نیز گنجانده نشده است. هرچند اخیراً به همت دفتر نگاه و مطالعات پایداری حوزه هنری استان آذربایجان غربی دو کتاب مسائل و خاطرات دو نفر از زندانیان سیاسی قبل از انقلاب به نام آقای میرفتورانی در قالب کتابی به نام «ابد+ده سال» و مهدی یوسف‌زاده به نام «خاطرات مهدی یوسف‌زاده» منتشر گردید که امید است دیگران نیز در این راه قدم‌هایی را بردارند. البته جا دارد از اقدام خوب آقای مسعود اسیربندار در انتخاب عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با نام «انقلاب اسلامی در ارومیه از تاریخ ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷» نیز تشکر نمود که بطور جدی و منسجم نوع انقلاب اسلامی در ارومیه پرداخته و با تعدادی از زندانیان و فعالان سیاسی در آن پایان‌نامه مصاحبه‌هایی داشته است.

در گیر و دار مصاحبه با زندانیان سیاسی، تدوین و آماده‌سازی این مجموعه، کتاب «انقلاب اسلامی در ارومیه» در دو جلد به کوشش آقای داود قاسم‌پور توسط مرکز اسناد انقلاب اسلامی به چاپ رسید. در پژوهش حاضر با ۹ نفر از زندانیان سیاسی قبل از انقلاب ارومیه، از جریانات مختلف، مصاحبه به عمل آمده که آن‌ها نیز در

لابه‌لای حرف‌های خود از افراد و جریان‌های سیاسی سخن به میان آوردند. در مراجعه به برخی از زندانیان، به هر دلیلی حاضر به مصاحبه نشده و خود را فارغ از هرگونه اظهار نظر و ذکر خاطرات معرفی کردند. البته بودند افرادی که به هر دلیلی گذرشان به اداره ساواک و یا حتی به زندان هم رسیده اما در هیچ کجا نام و یادی از آن‌ها به میان نیامده است. مانند آقای «عسگر درّکام» که از دوستان برخی از همین زندانیان بود و در جلسات کتابخوانی که برگزار می‌شده شرکت داشته است و در تهران دستگیر و به کمیته مشترک برده شده بود ولی بعد از یک هفته آزاد می‌شود. یا آقای «علی برزگری» که ۴ ماه در زندان‌های سلماس و ارومیه بود و در یک دوره در سال ۵۷ با حجت‌الاسلام غفاری که امامت جماعت مسجد جامع را بر عهده داشته و یک‌بار هم به ایرانشهر تبعید شده بود و بعد از انقلاب امام جمعه سلماس نیز شده، در زندان با هم بوده‌اند. یا دکتر «سیدحسین محمودی» که به دلیل داشتن اطلاعاتی‌های آقای شریعتمداری برای واقعه تبریز، دستگیر و به همین سبب ضمن بازداشت؛ از نیروی دریایی اخراج می‌شود.

مصاحبه‌های انجام یافته بعد از پیاده‌سازی به نظر انداز شده و اشکالات و نواقص احتمالی آن رفع گردیده و سپس افراد و اشخاص، مکان‌ها و یا جریاناتی که در مصاحبه عنوان شده، برای یا او یا یا تاریخچه آن موضوع، در پاورقی مطالبی آورده شده است، تا در حد امکان خواننده را بی‌نیاز از مراجعه به منابع دیگر نماید.

در این طرح با تدوین سؤالاتی تا حد امکان از مصاحبه شونده‌ها خواسته شد تا در لابه‌لای بیان خاطرات خود به نحوی به آن‌ها پاسخ نمایند. این سؤالات به قرار زیر بود:

۱. آغاز و روند شکل‌گیری انقلاب در ارومیه